

A diáktársaságok hagyománya és a honismeret

Sok szó esik manapság arról, hogy az ifjúság tanórákon kívüli tevékenységében nagyobb szerepet kellene kapnia az önkéntességnek, az ifjúság önálló kezdeményezésének. Az öregebb nemzedék olyan diák-hagyományainak a felélesztéséről beszélnek egyre többször akár a diáksport, akár a diák önművelés kerül tárgyalásra, amelyek ilyen önkéntes és önálló diákkezdeményezésen alapultak. Rámutattam már 1973-ban a Honismereti Híradóban (3—4. sz. 105—107. old.), újabban elmondtam a kaposvári, a szarvasi, a soproni, majd legutóbb a budapesti honismereti akadémián, hogy van nekünk egy immár kétszáz éves diáktársasági hagyományunk, amely az ifjúság kezdeményezésére jött létre. Az önképzőkörök őseiről, a felvilágosodás korában több híres közép- és főiskolában megalakuló, majd a teformkorban kivirágzó, és nagy nevű írókat, költőket, tudósokat nevelő diáktársaságokról van szó. Ezek különböző neveken (Soproni, Pozsonyi, Eperjesi, Selmeci Magyar Társaság, Debreceni, Kolozsvári Olvasó Társaság, Sárospataki Nyelvművi Társaság, Pápai Képzőtársaság stb.) a magyar ifjúság művelődésében, demokratikus gondolkodásúvá formálódásában lényeges szerepet játszottak: bennük készült fel 1848. március 15-ének nagyszerű, maig ragyogó példát adó ifjúsága. Kölcsey írta egyik, Sárospatakra küldött levelében: „S az ifjak Patakon állanak-e még azon társaságban, mely néhány év előtt ott alapult? Kár volna, ha társaságok megszűnjen. (...) Ily olvasó s író társaságok nagy eszközök a jövődjé férj kikészülésére.” Petőfi, aki rövid életében több társaságban megfordult (előbb mint társasági tag, később mint a diákság által ünnepelt ifjú költő), így lelkesedett egy Páparól írt levelében: „Édes örömmel függök serdülő »képző társaság«-unk növekedésén: és az valóban növekszik.” Jókai később Az én életem regénye című írásában így emlékezett a képzőtársaságra: „Valóságos fiók tudóstársaság volt. Minden héten volt gyűlésünk, s azokon költeményeket, komoly értekezéseket olvastunk fel, azokat megbíráltuk.”

Ezekből a társaságokból lettek később az önképzőkörök, amelyek közül a legjobbak tovább őrizték a reformkori hagyományokat. Működtek is mindaddig, amíg 1948-ban egy elhamarkodott rendelet egy tollvonással meg nem szüntette őket. Létrehozták a különböző tárgyú szakköröket, de ezek — véleményem szerint — nem helyettesíthetik a régi önképzőköröket, még kevésbé a régebbi diáktársaságokat. A szakkör egy bizonyos szaknak a tanórákon túlmutató, intenzívebb művelésére szolgál egy szaktanár irányításával. Volt ilyen régen is az önképzőkörök mellett (pl. fizikából, kémiából, rajzból stb.). A diákok önálló kezdeményezésére, demokratikus formák közötti társasági életére, munkálkodására, vitatkozásokra (ami a régi társaságokra és a jó önképzőkörökre volt jellemző) nem sok lehetőség nyílik a szakkörökben. A „honismeret” azonban nem egy a szakok közül, mint a fizika vagy a biológia. A „honismereti szakkörök” ezért néhány helyen valami olyan tevékenységgel próbálkoztak, mint a régi haladó szellemű önképzőkörök (s nem is eredmény nélkül), de a legtöbb helyen — mint a felmérésekből kitűnik — panganak vagy megszűnnek. Véleményem szerint sokkal nagyobb eredménnyel folyhatna a diákifjúság körében a honismereti munka, ha feltámasztanók ezeket a nagy múltú diáktársaságokat, és rájuk bízánk a honismereti tevékenykedést.

Ezek a feltámasztandó diáktársaságok a szakkörökkel szemben Ádám hires falanszterbeli mondatát tehetnék meg munkálkodásunk iránymutatójának: „Mi a tudványt szakhoz nem kötök, Átpillantását vágyjuk az egésznek!” A honismeret fogalma — mutatis mutandis — megközelíti ezt az „egész”-et (különösen, ha kiegészítjük tágabb „honunk”, Európa ismeretével, mint leendő diáktársasági programmal): az anyanyelv alapos ismeretéről és ápolásáról kezdve (ami elképzelhetetlen a más nyelvekkel való összehasonlítás képességének a megszerzése nélkül), a történelmi (történelmünk Európában!), helytörténeti, néprajzi, művészettörténeti, művelődéstörténeti, irodalmi, sőt a közgazdasági, földrajzi, szociográfiai stb. ismeretek gyűjtéséig minden befér ebbe a fogalomba: *honismereti diákmozgalom*.

Azért javaslom a *diáktársaságoknak* mint régebbi hagyománynak a felélesztését és az önképzőkör elnevezés mellőzését, mert:

1. Az *önképzőkör* név csak 1867 után terjedt el, a *társaságok* hősorában (amikor királyi betiltó rendeletekkel dacolva működtek a „haza és haladás” Kölcsey által hangsúlyozott jelszavával), nem volt használatos ez az új név. (Néhány híres társaság, így a Soproni Magyar Társaság, a Pápai Képzőtársaság mindvégig ragaszkodott eredeti nevéhez.)

2. A millennium korában az önképzőkörökben (tisztelt a kivételnek) megbomlott az az egészséges egyensúly, amelyről a Jókai-emlékezés tanúskodik: a hangsúly eltolódott a versírásra, hogy ne mondjam: versfaragásra. A régi, reformkori társaságokban a *művelődést* tartották feladatnak, s ennek egy része volt

csak a szépirodalmi, költői próbálkozás, legalább ugyanolyan hangsúly került a — mint akkor mondták — „komoly dolgozatok” írására és a (ma is fölöttébb hasznos és szükséges) szavalásra, a szép beszéd, helyes kiejtés gyakorlására.

Szoktak itt-ott arról beszélni, hogy nálunk azért akadozik a demokratizálódás, mert hazánkban nincsenek, nem voltak demokratikus hagyományok. Ez egyszerűen nem igaz! Itt vannak cáfolatul ezek a diák-társaságok, amelyek kezdettől fogva maguk alkotta szabályok szerint működtek. A diákok választották a tisztségviselőket, sőt a tanárelnököket is ők kérték fel. A Pápai Képzőtársaság akkor ünnepelte alapításának századik évfordulóját, amikor nyolcadikos gimnazista voltam. Rám is, diáktársaimra is nagy hatással volt, hogy egy ilyen nagy múltú társaságban a saját fejük szerint tarthatunk gyűléseket, rendezhetünk szinelőadásokat, ünnepélyeket (pl. az ugyancsak hagyományként kaptunk elődeinktől visszamenőleg Petőfi és Jókai nemzedékéig. Mi is meg voltunk róla győződve, hogy „valóságos fiók tudós társaságot” sikerült alakítanunk, mint Jókaiéknak, s ma visszatekintve látjuk, mennyire igaza volt Kölcseynek, amikor megállapította, hogy az ilyen társaságok „nagy eszközök a jövőendő férfi kikészülésére”, mai nyelven: felkészülésére. Meggyőződésem szerint a mai ifjúságnak, közelebbről a honismeret iránt érdeklődő diákifjúságnak is használható eszközei lennének az új életre keltett, nagy demokratikus hagyománnyal rendelkező diáktársaságok. Annak a feladatnak a megoldásában jelenthetnének nagy segítséget, amelyet a Hazafias Népfront VIII. kongresszusán Kanyar József, honismereti bizottságunk elnöke jelölt ki: „különösen sokat kell tennünk a mozgalom megerősödése tekintetében közép- és főiskoláinkon... honismereti munkánk jövőjének ez egyik kulcskérdése”.

Dr. Bodolay Géza

Lesz-e emlékmű a Muhi-pusztán?

Ha volna történelmi község elnevezés — Muhi is joggal viselhetné. Ha másért nem, az 1241-ben környékén lezajlott csata eseményeiért. Igaz, hogy a ma Muhinak nevezett község nem azonos az eredetivel, de legalább őrzi annak nevét. Megelőzően Poga volt, s a belügyminiszter 1928-ban változtatta nevét Muhira. Aki ezt megelőzően ilyen nevű települést keresett a térségben ezen a vidéken, nem talált. Csak Muhi-pusztája volt. E pusztán terült el Poga is.

Az eredeti Muhi, régiesebb nevén Mohi, virágzó középkori mezőváros volt az imént említett pusztája legmagasabb pontján, a jelenlegi községtől nyugatra, a 35-ös műút 5. kilométerszelvényétől keletre. Az Árpád-korban a diósgyőri uradalomhoz tartozott, de a tatárjárás idején a környező településekkel együtt teljesen elpusztult. Romjából azonban hamarosan újjáépült. Az 1333—1335. években több pápai tizedet fizet, mint Miskolc — tehát nagyobb település volt. Vásártartási jogot kapott, önálló bíráskodással rendelkezett. 1560-ban feleannyi lakosa volt, mint Miskolcnak — ezeröttszáz. A sok ellenséges pusztítást szenvedő város az 1596-os török rombolást sohasem heverte ki. A mezőkeresztes csata után a török úgy lerombolta, hogy az 1640-es években már csak pusztaként emlegetik.

Leszih Andor, a miskolci múzeum kutatója a szántóföldként hasznosított Mohi mezőváros helyén 1934—1941-ben ásatást végzett. Napvilágra kerültek templom- és lakóházalapok, Árpád-kori fegyverek, pénzérmék, használati tárgyak, tömegsírok, körülbelül 3000 tárgy. A Régészeti Füzetek 1959. évben részletes leírás közöl erről. Ma újra szántóföld ez a vidék. Sőt rosszabb. Veszélyeztetett hely. A minden lelet elpusztító kavicsbányászat fenyegetően közelíti Mohi volt középkori mezőváros területét.

Muhi másik gondja, hogy nincs országos emlékmű a csata helyén. „Miért, s meddig jeltelen a Muhi-sík?” — tette fel a Kérdést az Észak-Magyarország 1981. június 28-i számában Hajdú Imre cikkíró. Ezt a kérdést újra fel kell tenni! Sürgetővé teszi ezt az, hogy 1991-ben lesz a Muhi csata 750. évfordulója.

Korunk és századunk embere világháborúkból származó pusztulások után többször is kénytelen volt alkalmazni az ősi Muhi-peldát — a pusztulásból való újjáépülést. Mohács után nem volt gyors újjáépülés, de Muhi után igen! Ez a tény, de hatvanötözezer magyar emléke is kötelez arra, hogy méltó, gországonként létesített emlékmű álljon, a mohácsihoz hasonlóan, Mohi volt mezőváros emlékét is megőrizve.

Lesz-e Muhi emlékmű?

A környék számon tartó, megbecsülő magatartását mutatja az 1941-ben, a 700 éves évforduló alkalmából, két öndi patrióta által létesített „jel”. Ez volt az első kísérlet. Dr. Keményffy Béla állatorvos és a még ma is élő Udvary Sándor kerégyártó készítettek egy szép magas kopjafát. Leásták Mohi volt középkori mezőváros legmagasabb pontján, ahol Leszih Andor ásatásai tömegsirt és a város templomát is megjelölték. De csak néhány évig állt. A háború vihara elsodorta.

Az említett újságcikk hatására 1982-ben a Miskolci Közlekedési Vállalat fafaragói, Szegedy Miklóssal az élen, társadalmi munkában nyolc kopjafából álló kompozíciót készítettek — nem nézhetvén a Muhipusztai jeltelességet. Bármilyen szép és elismerésre méltó vállalkozás volt, nem helyettesítheti országos emlékmű, emlékpark létesítését!

A közelgő évforduló mielőbbi cselekvést sürget. Jelt kér a Muhi-sík a sokszor újjáépült mezőváros. Az eddig és az ezután feltárássra kerülő leletek pedig közérdeklődésre tartanak számot.

Ágoston István

Debreczeni László (1903—1986)

Debreczeni László megtért a rohamosan átalakuló házsongárdi temetőbe. Elment az erdélyi építésznek egyik nagy ismerője, műemlékek tudós kutatója. Élete végéig jobbra magányosan rötta a mind idegenebbé váló Kolozsvár utcáit. Debreczeni László nemzedékének egyik utolsó képviselője volt. Hosszú, viszontagságokkal nehéz életutat járt be. Az alulról jötték szívósságával és tartásával robant be a húszas évek erdélyi szellemi életébe. Nagy mesterei voltak: Kelemen Lajos és Kós Károly. Ők adták az indítást, és ma, visszatekintve, elmondhatjuk: a tanítvány méltó maradt a mesterekhez. A hatalomváltás drámájából lassan cledő magyarság intézetek, szervezetek híján magányos polihisztorokat nevelt ki saját soraiból. Így válik Debreczeni Lászlóból grafikus, műemlékes, építész, közíró és bútortervező. Vállalja a rárótt sorsot. 1933-ban írta az Erdélyi Fialatokban Kós Károlyról: „Mert Kós Károly már húsz-harminc évvel ezelőtt is azt az utat járta, amelyet mi járunk ma. És amit ma kényszerűségből teszünk...”

Fáradhatatlanul küzdött történelmi értékeink számbavételéért, építészeti örökségünk közkinccsé tételéért. Járt a falvakat, csak a református egyház támogatja, felmérési rajzokat, leltárakat készített. Rajzolt, sajátos grafikai világot alakított ki. Tudatosan folytatta a századelő építészeti grafikai stílusát. Építészeti rajzainak legendás kötete méltó foglalata az erdélyi középkornak és a népi alkotóerőnek. Faépítészetről szóló szétszórt írásai pedig ösztönzést kell jelentsenek a ma kutatóinak — itt az idő megírni a magyar faépítész, a fával való művésseg nagy opuszát. Templomait, templomi bútorait örízni fogják a gyűlekezetek Mészkon és Vicén és mindenütt, ahol dolgozott. Írásait és tanulmányait most már az utókornak kell összegyűjteni és közreadni.

AZ-ORDONGOSFELTÉSI-HARANGLAB

Amikor Debreczeni Lászlót 1986. szeptember 30-án örök nyugalomra helyezték, eszünkbe kellett jusson, hogy a helytállás és a kitarás egyik megfáradt bajnoka szállt a sírba. Ezek a tulajdonságok ma, meneküléskorunkban, nem lebecsülendő erények.

Bodor Ferenc

COOPTOURIST

Szövetkezeti Utazási Iroda

Tisztelt Olvasó!

Engedje meg, hogy figyelmébe ajánljuk a *COOPTOURIST* ez évi *BELFÖLDI PROGRAMFÜZETÉT*, melynek gazdag kínálatában megtalálhatják a hétvégi országjáró társasutazásainkat, hegyvidéki és gyógyüdülési programjainkat.

UTAZZUNK EGYÜTT! Fedezzük fel hazánk nemzeti értékeit, ismerjük meg sokszínű arculatát.

Ennek a nemes elméletnek birtokában, *JÖJJÖN VELÜNK!* „*AZ EZERSZÍNŰ MAGYARORSZÁG NEMZETI ÉRTÉKEI NYOMÁBAN*” hirdetett túráink a *HONISMERET BARÁTAINAK* kedvező lehetőséget ajánlanak.

MINDEN KEDVES OLVASÓ, HONISMERETI BARÁT, AMENYNYIBEN MÁR ÖT ALKALOMMAL RÉSZT VESZ A COOPTOURIST BELFÖLDI PROGRAMJÁN jutalmul *500 Ft-os UTAZÁSI UTALVÁNYT KAP.*

Ezentúl valamennyi lapszámban közlünk néhány belföldi programajánlatot, melyet igyekszünk majd mindig az aktualitásoknak megfelelően összeállítani.

Belföldi túráink látnivalóit a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat magas színvonalon képzett országjárás-vezetői mutatják be.

Szolgáltatásainkat fémjelzi, a szövetkezeti (ÁFÉSZ) vendéglátás, ahol táj-jellegű ételspecialitásokkal, családias vendégszeretettel ismertetjük meg.

**Kedvcsinálóként
néhány programajánlat címekben:**

- Körutazás Szatmár-Bereg vidékén (3 napos)
- Felfedező úton az Őrség-Göcsejben (3 napos)
- Az Alpok-alja gyöngyszemei (3 napos)
- Aggteleki Nemzeti Park (2 napos)
- Abauji körutazás a Hernád-völgyében (2 napos)
- Vadregényes Somogyország-Zselicég (2 napos)
- Rhododendron túra Vas megyében (2 napos)
- Hansági romantika (2 napos)
- Börzsönyi barangolások (1 napos)
- „Szultáni városok” a Kiskunságban (1 napos)
- „Pirosarany túra” — Hajósra (1 napos)
- „Királynék városa” — Veszprém (1 napos)

Természetesen a fentiekén kívül még számos különlegességgel szolgálunk. Egyet kérünk a Tisztelt Olvasótól, bizalommal keresse fel budapesti és országos hálózatunkat, kérje belföldi programfüzetünket.

Kívánságra postán is elküldjük belföldi programfüzetünket.

Címünk:

**COOPTOURIST Belföldi Idegenforgalmi Iroda
1136 Budapest, Sallai Imre u. 15/A**

Őszintén örülnénk, ha Önt is a COOPTOURIST vendégként üdvözölhetnénk. Utazási irodáinkban részletes információkkal állunk rendelkezésére.

COOPTOURIST
Szövetkezeti Utazási Iroda